

AFGANİSTAN'DAN TOKAT'A GÖÇ EDEN TÜRKMENLERİN DOĞUM GELENEKLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Serdar Deniz ÖZDEMİR* , Cihan Melih BOZDEMİR**

Özet

İnsan, öz kültürünü geçmişten geleceğe ulaştırma gücüne haiz sosyal bir varlıktır. Kolektif belleğinde yer alan pek çok veriyi kültürel yapılar ve geleneksel kalıplar etrafında işleme becerisiyle muhteşem bir kabiliyete sahip olan insanın, dünyadaki varoluşun ilk ve en önemli aşaması sayılan doğum tasavvuru üzerine de güçlü bir anlam oluşturduğu ve bu anlamı geleceğe ulaştırdığı aşikârdır. Bu bağlamda binlerce yıllık geçmişiyse ulaştığı/göç ettiği her yere geleneklerini taşıyan Türk milletinin, hayatın geçiş dönemlerinden biri olan doğum etrafında da kadim bilgisini geleneksel normlar ekseninde buluşturduğu görülmektedir.

Hayatın içerisinde kişiyi farklı yönlerden etkileyen çeşitli dönüm noktaları bulunmaktadır. İnsanın en savunmasız, en mutlu, en hüzünlü anlarına denk gelen bu kritik dönemler geçiş dönemi olarak adlandırılır. Doğum, evlenme, ölüm gibi ana başlıklar altında incelenen bu geçiş dönemleri, insanın sosyal bir varlık olması sebebiyle yalnız kendisini değil içinde bulunduğu toplumu da yakından ilgilendirmekte ve buna dair çeşitli uygulamaları beraberinde getirmektedir. Bu dönemlerden ilki olan doğum üzerine yüklenen anlamlar ise oldukça değerlidir. Bu bağlamda Afganistan'dan Tokat'a göç eden Türkmenlerin doğum geleneklerinin de Türk milli kodlarını içerdiğini söylemek mümkündür.

1982'de Afganistan'dan Türkiye'ye göç eden Türkmenler, Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından Tokat iline ve Yeşilyurt ilçesine yerleştirilmiş, yaşamlarına Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak devam etmişlerdir. Bununla birlikte Anadolu'da varlığını sürdürün Türk kültür ekosistemine dâhil olup bu toprakların güçlü bir parçası olmuşlardır. Bundan ötürü Türkmenlerin gelenekleri üzerine çalışma yapılması son derece elzemdir. Çünkü teknolojik gelişmelerin bazı olumsuz etkileri, sözlü kültüre ait verilerin unutulması gibi sebeplerle geleneklerin muhafazası da zorlaşmaktadır. Bu nedene bağlı olarak makalede Afganistan'dan Tokat'a göç eden Türkmenlerin doğum gelenekleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, Türkmen, Tokat, Doğum, Gelenek

* Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, serdardenizozdemir@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-2389-2940

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, cihan.melih@hotmail.com,
ORCID: 0000-0002-1773-4751

A STUDY ON THE BIRTH TRADITIONS OF TURKMEN IMMIGRANT FROM AFGHANISTAN TO TOKAT

Abstract

A man is a social being who has the power to convey his own culture from the past to the future. It is obvious that man, who has a magnificent ability to process much data in his collective memory around cultural structures and traditional patterns, also creates a strong meaning in the conception of birth, which is considered the first but most important stage of existence in the world and conveys this meaning to the future. In this context, the Turkish nation, which carries its traditions everywhere it has reached/immigrated with its thousands of years of history, brings together its ancient knowledge around traditional norms around birth, which is a transitional period of life.

There are various turning points in life that affect a person in different ways. These critical periods, which coincide with the most vulnerable, happiest, and saddest moments of a person, are known as transitional periods. These transitional periods, which are examined under the main headings such as birth, marriage, and death, are of interest not only to human beings, but also to the society in which they live, and bring along various practices related to this. The meanings attributed to birth, which were the first of these periods, are valuable. In this context, it is possible to say that the birth traditions of Turkmen who migrated from Afghanistan to Tokat also included Turkish national codes.

Turkmens who migrated from Afghanistan to Turkey in 1982 settled in the provinces of Tokat and Yeşilyurt in the State of the Republic of Turkey and continued their lives as citizens of the Republic of Turkey. However, they continue to exist in Anatolia, have been included in the Turkish cultural ecosystem, and have become a strong part of these lands. For this reason, it is necessary to study the traditions of Turkmen. Some of the negative effects of technological developments and the oblivion of oral cultural data make it difficult to preserve traditions. For this reason, this article focuses on the birth traditions of Turkmens who migrated from Afghanistan to Tokat.

Keywords: Migration, Turkmen, Tokat, Birth, Tradition

Extended Abstract

Migration is a phenomenon that humankind has faced in almost every period of history. Although this phenomenon dates back to ancient times, the economic and political crises experienced worldwide in the last century have brought it to the top of the agenda. The transition of people from their place of residence to another place is not only a physical change but also includes psychological and sociological elements. In addition, the phenomenon of migration allows the codes of cultural memory to be carried, and the formation of a multidimensional structure in the new space. While people try to maintain their traditions in their current living spaces, on the other hand, they want to continue their cultural belonging ontologically in order to adapt to the local culture. Accordingly, the concept of migration, which has a place in the history of many societies, is extremely important for Turkish society.

Throughout history, Turks have had to change places because of their lifestyles, the difficulties of the geography they live in, and politically based situations. Over the centuries, there have been many Turkish migrants from Central Asia to the West. One of these mass migration movements was the arrival of Turkmen, originating from Afghanistan, to Turkey via Pakistan in 1982. With the decision taken by the Council of Ministers of the Republic of Turkey, Turkmen

war victims continued their lives in the Tokat center and Yeşilyurt districts. The place of residence was determined in accordance with the economic activities of Turkmen and the climate of the geography they lived before migration. Some Turkmen, who dispersed to other cities for social and economic reasons after migration, live intensively in the Zeytinburnu district of Istanbul today. It is a remarkable fact that Turkmen return to Tokat and Yeşilyurt on holidays. In this context, it is understood that Turkmen who migrated from Afghanistan continued their many traditions around their cultural memories with a sense of belonging to the place.

The transition period is used to describe the most important stages of human life. Each of these periods, expressed as birth, marriage, and death, reached consciousness. Starting before birth, situations such as marriage and death have drawn attention as critical periods in a person's life. Within the Turkish cultural circle, these periods have taken their foundation from old Turkish beliefs, undergone various changes in a wide geography, and continued their vitality by changing and developing under the influence of different religions. In addition, people who migrate have cultural elements. The social environment in a newly settled area affects immigrants in every way. This effect is especially evident in transition period customs. Based on this idea, this article focuses on the birth traditions of Turkmen who migrated from Afghanistan to Tokat. Thus, this study aims to reveal the aspects of the data carried in cultural memory within the framework of the birth tradition, which gains meaning around the Turkish cultural circle.

According to the results of this article, it is clear that the Turkmen of Afghanistan, who left their places because of the destruction caused by the war, were very strongly attached to Anatolian geography, which they voluntarily accepted as their homeland. Although the time elapsed after migration was relatively short, the fact that Turkmen and Anatolian Turks shared a common cultural heritage played a major role in this commitment. Turkmen kept their birth-related traditions alive in their new homeland and handed them down from generation to generation.

Although the beliefs and practices shaped around birth have been continued by Turkmen families, modern medicine is also used in many stages of birth. Depending on this situation, which is a natural process, it is possible to say that some traditions have partially changed and forgotten. Despite this, it is obvious that ancient knowledge living in collective memory has been carried to the future with wisdom that transcends the ages.

Giriş

Göç, insanoğlunun tarihin hemen her döneminde karşı karşıya kaldığı bir olgudur. Bu olgu çok eski zamanlara dayansa da son yüzyılda dünya genelinde yaşanan ekonomik ve siyasi bunalımlar onu gündemde ilk sıralara taşımıştır. "Göç, özellikle modern zamanlarda temel sosyal değişimin bir belirtisidir."¹ İnsanların yerleşik oldukları mekândan başka bir mekâna geçişi yalnızca fiziksel bir değişim olmayıp aynı zamanda psikolojik ve sosyolojik unsurları da içermektedir. Bütün bunların yanında göç olgusu, kültürel belleğe ait kodların taşınmasına ve yeni mekân içerisinde çok boyutlu bir yapının oluşmasına imkân vermektedir. İnsanlar güncel yaşam alanlarında bir yandan geleneklerini sürdürmeye çalışırken diğer yandan yerel kültüre uyum sağlama düşüncesiyle ontolojik anlamda kültürel aidiyetlerini devam ettirmeyi iste-

1 J. Jansen Clifford, *Readings in the Sociology of Migration* (Kanada: Pergamon Press Ltd 1970), 3.

mektedirler. Bu bağlama uygun olarak birçok toplumun tarihinde önemli bir yer edinen göç kavramı, Türk toplumu için de fazlasıyla anlam içermektedir.

Türkler tarih boyunca yaşam biçimlerinden, yaşadıkları coğrafyanın zorluklarından/ zorunluluklarından ve siyasi temelli durumlardan kaynaklı olarak mekân değiştirmek mecburiyetinde kalmışlardır. Yüzyıllar içerisinde Orta Asya'dan batı istikametine çok sayıda Türk göçü olmuş, Anadolu ve çevresindeki Türk varlığı artmıştır. Sonuçta Türkler bu coğrafyada güçlü devletler kurmuş, kültürel varlıklarını etkili bir şekilde geleceğe taşımışlardır. Bu toplu şekilde göç hareketlerinden birini de 1982 yılında Afganistan menşeli Türkmenlerin, Pakistan üzerinden Türkiye'ye gelişi oluşturmaktadır. "1978 yılında Afganistan'da ihtilal oldu ve Rus işgali bu topraklara sıçradı. Neticede Türkmenlerin bir kısmı Pakistan'a sığındı. 1981 yılında Kenan Evren, Pakistan'ı ziyaret ettiği sırada Türkmen ileri gelenleri ile görüştü, bu görüşme sonunda Türkmenlerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına alınabileceğine karar verildi."² 1982 yılında Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun aldığı kararla Türkmen savaş mağdurları Tokat merkez ve Yeşilyurt ilçesinde iskân edilmiş yaşamlarını bu bölgede sürdürmüşlerdir. İskân yeri, Türkmenlerin ekonomik uğraşlarına ve göç öncesinde yaşadıkları coğrafyanın iklimine uygun olarak belirlenmiştir. Göçün ardından geçen zaman içerisinde sosyal ve ekonomik nedenlere bağlı olarak başka kentlere de dağılıp gösteren Türkmenlerin bir kısmının bugün yoğun olarak İstanbul'un Zeytinburnu ilçesinde yaşadıkları görülmektedir. Türkmenlerin her ne kadar Tokat çevresi dışında da ikamet ettikleri bilinse de yıl içerisinde, bayramlarda ve yaz tatillerinde Tokat'a ve Yeşilyurt ilçesine döndükleri dikkate değer bir gerçektir. Bu bağlamda Afganistan'dan göç eden Türkmenlerin mekâna bağlı aidiyet duygusuyla kültürel hafızaları etrafında pek çok geleneklerini devam ettirdikleri anlaşılmaktadır. Belleğin kültürel boyutunu oluşturan bu gelenekler içerisinde geçiş dönemlerinin ilki olan doğum geleneklerinin de son derece değerli bir yeri vardır.

Geçiş dönemi, insan hayatının en önemli aşamalarını belirtmek için kullanılan bir tabirdir. Doğum, evlenme ve ölüm olarak ifade edilen bu dönemlerin her biri varoluşsal anlamlarıyla bilince ait bütün evrelere sirayet etmiştir. Bu dönemler ayrıca insanın dış etkilere en açık olduğu ve kişinin türlü yöntemlerle koruma altına alınması gerektiği hassas zaman dilimleridir. İnsanlar bu dönemlerde, dinî inançlarının ve kültürel birikimlerinin gerektirdiği bazı uygulamalarla söz konusu dönemleri sağlıklı bir biçimde atlarmaya gayret ederler. Fiziksel ve psikolojik olarak kendini gösteren bu hassas dönemlerde insanlar dış etkilere açık olduğundan kendilerini ve çevrelerini koruma ihtiyacı duyarlar. Doğum öncesinden başlamak üzere sünnet, askerlik, evlenme ve ölüm gibi durumlar kişinin hayatındaki kritik dönemler olarak dikkat çekmektedir. Bu dönemler yalnız kişiyi değil, insanın sosyal bir varlık olmasından kaynaklı dâhil olduğu aileyi hatta zaman zaman toplumun önemli bir kesimini dahi ilgilendirmiştir. Hâliyle bu süreçlerde farklılıklar ve benzerlikler içeren türlü inanış ve uygu-

2 Recep Kılıç vd., *Musaköy'den Yeşilyurt'a* (Ankara: Yeşilyurt Kaymakamlığı K. H. G. Birliği, 1996), 18.

lamalar oluşmuştur. Geçiş dönemlerinde karşılaşılan inanış ve uygulamaların zaman içerisinde kalıplaşarak kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla günümüz topluluklarının kültür birikimini oluşturdukları gözlenmektedir. Erman Artun'a göre geçiş dönemlerinde kümelenen âdetler, gelenekler, töreler ve törenler, bunların içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar, bir ülkenin ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluşturur.³ Türk kültür dairesi içerisinde bu dönemler, temelini eski Türk inançlarından almış olup geniş bir coğrafyada çeşitli değişikliklere uğramış ve farklı dinlerin etkisiyle de değişip gelişerek canlılığını sürdürmüştür. Bunun yanında göç eden insan da bu eylemini gerçekleştirirken sahip olduğu kültürel unsurları da beraberinde taşımaktadır. Farkında olsun veya olmasın, insan yanında götürdüğü kültürel birikimini yeni yerleştiği ortamda da açığa çıkarmaktadır. Yerleşilen yeni alandaki sosyal ortam ise göçmeni her hâliyle etkilemektedir. Bu etki özellikle geçiş dönemi âdetlerinde hissedilmektedir. Bu düşünceden hareketle makalede Afganistan'dan Tokat'a göç eden Türkmenlerin doğum gelenekleri üzerinde durulmuştur. Böylece doğum geleneği çerçevesinde kültürel bellekte taşınan verilerin Türk kültür dairesi etrafında anlam kazanan yönlerinin de açığa çıkarılması amaçlanmıştır.

1. Afganistan'dan Tokat'a Göç Eden Türkmenlerin Doğum Gelenekleri

Geçiş dönemleri içerisindeki ilk aşama olan doğum, insan hayatının başlangıcını ifade eden en önemli dönem olarak görülmektedir. Doğum olayı yalnızca bireyi ilgilendirmekle kalmayıp başta anne olmak üzere aile ve akrabaları da etkisine alan uzun bir süreçtir. Özellikle Türk toplumunda, toplumun temel yapı taşı olarak nitelendirilen aile kavramının önemi büyüktür. Anne adayı kadının ve baba adayı erkeğin toplum içinde saygınlık kazanmasının çocuk sahibi olmakla ilişkili olduğu bilinen bir gerçektir. Bu sebeple evli çiftlerden çocuk sahibi olmaları beklenmektedir. Bu durum bugün olduğu gibi geçmiş dönemlerde de kendini göstermiş ve kültürel kaynaklarımıza yansımıştır. Örneğin Dede Korkut Hikâyelerinden "Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boy'unda", Oğuzların büyük hükümdarı Bayındır Han tarafından tertip edilen toyda oğlu olanın ak otağa, kızı olanın kızıl otağa, oğlu-kızı olmayanın ise kara otağa oturulması eski devirlerde dahi çocuk sahibi olmanın ne denli önemsendiği hususunda önemli bir örnektir.⁴

Çocuk sahibi olmanın statü olarak kabul edildiği Türk toplumunda evliliğin ardından gelen ilk uygulamalar doğum olayı çevresinde şekillenmektedir. "Yaygın bir ifadeyle 'çocuk ailenin ocağını tütürür.' Çocuk, evliliğin temel amacı olarak görülmektedir. Bu yüzden evlenen çiftlerden hemen çocuk yapmaları beklenmektedir."⁵ Türklerde ailenin gücünün, nüfusun çokluğuyla doğru orantılı olarak kabul edil-

3 Erman Artun, Tekirdağ "Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum-Evlenme-Ölüm", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 9-10 (1998), 1.

4 Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2019), 24.

5 Fatih Balci, *Kuzey Kıbrıs Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri ve Buna Bağlı İnanışlar*. (İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2019), 50.

mesi, doğum olayına ayrı bir önem bahşetmiş; bu olayın etrafında gelişen inanış ve uygulamaları çeşitlendirmiştir. Doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olarak karşımıza çıkan bu kültürel sistem, Afganistan'dan Tokat'a göç eden Türkmenlerin gelenekleri etrafında da son derece anlamlı bir varoluşa erişmiştir.

1.1. Doğum Öncesi

Türklerde çocuk sahibi olmak, dolayısıyla soyun devamını sağlamak oldukça önemli kültürel bir fenomendir. Bu durum toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadına güçlü bir ayrıcalık kazandırmaktadır. Bu bağlamda özellikle erkek çocuğa sahip olabilen kadın, diğer Türk toplumlarında olduğu gibi Türkmen toplumunda da değer görmektedir. Bununla ilişkili olarak gerçekleştirilen ritüeller, düğün günü gelinin kucasına bir çocuğun verilmesi veya gelin yatağında bir çocuğun yuvarlanması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'nun farklı yerlerinde karşılaşılan bu uygulamalara aynı şekilde Türkmenlerde de rastlanmaktadır. Filiz Güven'in belirttiğine göre gelinin kucasına çocuğun verilmesi, evlilikte kadının görevini hatırlatan bir argüman olmanın ilerisinde, çocuğun olmaması hâlinde kısırlığın sorumlusu olarak ilk önce kadının düşünüleceğine dair bilgi içermektedir.⁶ Annelik kavramının kutsanması ve çocuk sahibi olmanın önemine bağlı nedenlerle doğum öncesine dair gerçekleştirilen uygulamalar genel olarak kadınlar etrafında şekillenmiştir. Çocuk sahibi olmak adına gerçekleştirilen tüm uğraş ve temennilerin yanı sıra bu isteğine ulaşamayan çiftlerde genel olarak kusurun kadında arandığı gözlenmiştir.

Çocuk bekleyen ailenin bu muradına erişmek için gerçekleştirdiği uygulamalar, sürdürdüğü inanışlar, ekseriyetle anne adayları etrafında oluşsa da Türkmen baba adaylarının da çocuk sahibi olmada sorumluluk sahibi olduğu gözlenmiştir. Özellikle baba olmak isteyen erkeklerin adaklar adadığı ve yardıma muhtaç kimselerin ihtiyaçlarını giderdikleri, kışın yağın kar içerisinde bir tünel kazıp Allah'tan bir çocuk dileyerek bu tünelin içinden geçtikleri tespit edilmiştir.

Her ne kadar toplum içerisinde çocuk sahibi olmaya önem verilse de bazı nedenlerden ötürü çocuk sahibi olmak istemeyen ailelerin olduğu da bir gerçektir. Ev halkı nüfusunun fazla olması, sağlık sorunları, ekonomik problemler gibi nedenlerle bazı aileler gebeliğin önlenmesine veya mevcut gebeliğin sonlandırılmasına dair uygulamalar da gerçekleştirilmiştir. Geleneksel anlamda, modern tıp yöntemlerinin uzağında bazı uygulamalarla Türkmenlerde gebeliğin önlenmesi; kadının ağır yük kaldırması, buzlu suyun içine oturması, yüksekte atlama gibi yöntemlerle olmaktadır (KK2, KK4, KK6, KK11). Ancak Türkmenler arasından yapılan derlemelerde gebeliğin önlenmesine/sonlandırılmasına, dinî inanışlardan ötürü pek sıcak bakılmadığı tespit edilmiştir.

6 Filiz Güven, *Kars Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum, Evlenme, Ölüm* (İstanbul: Kriter Yayınları, 2021), 25.

Doğum, Türkmenlerde değerli bir varoluş biçimidir. Milletin bekası için ailenin kutsanması muhakkak bir gerekliliktir. Doğuma bağlı inanış ve uygulamalarda doğum öncesi gelenekleri çoğunlukla çocuk sahibi olabilmek için gerçekleştirilen ritüeller etrafında şekillenmektedir. Bu bağlamda çocuksuzluk problemine bağlı olarak birtakım inanış ve uygulamaların varlığı da açıktır.

1.1.1. Çocuksuzluk Problemi: Kısırlığı Giderme Yolları

Geleneksel Türk toplumunda çocuksuzluk sosyal ve kültürel açıdan büyük bir problemdir. Toplum nazarında hoş karşılanmayan kısırlığın, edebî kaynaklarda da aynı şekilde olumsuz bir şekilde karşımıza çıktığı söylenebilir. Bu bağlamda Kırgız Türklerine ait Manas Destanı'nda Yakup Han, çocuğu olmayınca karısı ile ilgili sitemini şu şekilde dile getirir:

"Bu 'Çıırçı' bana hiç erkek oğul doğurmadı

On dört yıldır alalı ana dahi olmadı

Kutsal bir yere gidip yanında dahi yatmadı

Kutsal pınara gidip yanında bir yatmadı

Bir elmanın altına giderek oynamadı

(Kısırlıktan) kurtulup kutsal yol bulamadı."⁷

Benzer şekilde çocuksuzluk problemine Dede Korkut Hikâyelerinde de değinilmektedir. Anlatıda Dirse Han'ın çocuksuzluk sorununu çözmek için açları doyurduğu, borçluları borcundan kurtardığı, et yığdırıp kımız sağdırarak bir ağzı dualıdan yardım istediği, karısının ise kuru çaylara su salarak çocuksuzluk sorununa çare aradığı görülmektedir.⁸ Çocuğu olmayanlara kısır veya dölsüz denilen Türkmen toplumunda, "Çocuğu olmayanın merhameti olmaz." denilerek olumsuz bir anlam yüklenmektedir.

Türkmenlerde genel olarak çocuk sahibi olamama durumunda erkekte kusur aranmamaktadır. Bu sebeple kısırlığa çare olacağı düşünülen uygulamaların daha çok kadın etrafında ve kadınlar tarafından gerçekleştirildiği gözlenmektedir. Bu bağlamda Kurban Bayramı'nda kesilen koyunun bağırsakları, pisliği dökülecek şekilde yıkanır; hamile kalmak isteyen kadının boyu kadar ölçülerek kesilir. Bu ölçme işlemi kırk defa yapılır. Kesilen bağırsaklar toplanır, "Allah'ım senin için kesilen kurbanların hürmetine hayırlı bir çocuk ver." şeklinde bir duayla evin bahçesindeki bir kenara gömülür (KK8, KK11, KK12). Muhtevası bazı ritüellerle ve sembolik ifadelerle zenginleşen bu inanış/uygulama sayesinde çocuksuzluğun son bulacağı düşünülür. Türkmenlerin,

7 Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi I. Cilt*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010), 506.

8 Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, 24.

göç öncesindeki yaşamlarında olduğu gibi bugün de kısırlığın önlenmesi için türbe ziyaretlerinde buldukları ve bu ziyaretleri genellikle Tokat merkez ve İstanbul'da gerçekleştirerek sorunu dinî inançlar etrafında çözmeye çalıştıkları tespit edilmiştir.

1.1.2. Düşük Yapan Kadınların Uygulamaları

Türkmenlerde “Boğaz” veya “İki kat boldu” şeklinde adlandırılan hamile kadınlar, günümüzde hamile olduklarını modern tıbbın imkânlarından yararlanmak suretiyle öğrenip bu durumu ailenin kadın büyüklerine bildirirler. Kadınların, eşleri dışındaki erkeklere hamile olduklarına dair bilgi vermesi Türkmen toplumunca hoş karşılanmamaktadır. Hamile olduğunu anlayan kadının bu andan itibaren amacı hamilelik sürecinin sağlıklı bir şekilde devamını sağlamaktır. “Kadının davranışlarının doğacak çocuğu etkileyeceğine inanılması hamile kadını, çocuğunu olumsuz etkileyecek bazı eylemlerden kaçınmaya, buna karşılık olumlu etkileyecek davranışlarda bulunmaya sevk etmektedir.”⁹ Bu bağlamda Türkmenlerde hamile kadının çocuğunu istenmeyen bir şekilde kaybetmesinin önüne geçmek için çeşitli sağaltıcı işlemlerin gerçekleştirildiği görülmektedir.

Türkmenlerde çocuğu düşen bir kadın tekrar hamile kalırsa bir miktar su kaynatılıp içine kesme şeker konulur, şerbet yapılır. Kadın, yatak odasının kapı eşiğinde durur ve sağ ayağı içeride olmak üzere besmele çekerek şerbeti içer. Bir diğer uygulama ise koyunun dışkısının sıcak bir bez içinde kadının karnına sarılması şeklindedir (KK2, KK5, KK6, KK8). Gelenekte yer alan bu tür uygulamaların günümüzde az da olsa gerçekleştirildiği ve özellikle yaşlı kadınların telkinleriyle sürdürüldüğü gözlenmektedir. Ancak hamile kadınların genellikle modern tıbbî müdahalelerle sağlıklarını korudukları tespit edilmiştir.

1.1.3. Bir Güzellik Fenomeni: Doğacak Çocuğun Sağlıklı ve Güzel Olması İçin Yapılan Uygulamalar

Hamile kadının, içinde bulunduğu hassas süreçten dolayı hem kendi hem de karnındaki çocuğun sağlığını korumak için hareketlerine ve yiyip içtiklerine dikkat etmesi gerekmektedir. Bu süreçte başta hamile olmak üzere çevresindeki herkesi özenle hareket edip hamileliğin en sorunsuz biçimde sürmesini sağlamaya çalışmaktadır.

“Gebe kadın ile çevresindekiler, muazzam bir âdet ve inanma dünyasının baskısının altındadırlar. Bugün bile bunların birçoğu harfiyen tatbik edilmektedir. Maksud sağlam ve güzel bir çocuk dünyaya getirmek, çocuğun cinsiyetini anlamak, çocuk ve yüklü kadını fena ruh ve kuvvetlerin kötülüklerinden korumak ve gebeyi doğuma hazırlamaktır.”¹⁰

9 Ahmet Hikmet Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı*, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2017), 263.

10 Orhan Acıpayamlı, “Türk Kültüründe Ad Koyma Folklorunun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi”, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, IV Cilt (Gelenek-Görenek-İnançlar)*. (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992), 26.

Türkmenlerde kadının tükettiği gıdaların, doğacak çocuğun fiziksel yapısına etki edeceğine inanılmaktadır. Buna göre, Türkmen kadınlar çocuğun yüzünün güzel olması için elma yerler. "Türk kültüründe geniş bir yere sahip olan elma, şifa kaynağı olarak değerlendirilmiş; verimliliğin, zürriyetin, ebediliğin, gençliğin, güzelliğin sembolü olmuştur."¹¹ Bir diğer uygulama ise çocuğun sağlıklı ve güzel olması için bir bardak süte dört tane, ceviz büyüklüğünde nöbet şekerinin konulup bekletilmesi ve üç gün boyunca aç karnına sabahları içilmesidir (KK4, KK10, KK12). Gerçekleştirilen bu uygulamalar sonucunda çocuğun yüzünün ayna gibi berrak olacağına inanılmaktadır.

1.1.4. Doğacak Çocuğun Cinsiyetine Etki Edeceğine İnanılan Uygulamalar

Türkmenlerde erkek çocuğa da kız çocuğa da önem verilmektedir ancak ailenin gücü ile erkek çocuk sayısının doğru orantılı düşünülmesi, erkek çocuk beklentisini artırmıştır. Genel inanış, soyun erkek çocuk tarafından sürdürüldüğü ve ne kadar fazla erkek çocuğa sahip olunursa o kadar köklü bir soya sahip olunacağı şeklindedir. Bu nedenle inanış ve uygulamaların ekseriyetle erkek çocuk beklentisi etrafında olduğu gözlenmektedir. Türkmenlerde doğacak çocuğun erkek olması için bir koçun erkeklik organının kesilip hamile kadına yedirildiği görülür. Bunun dışında kısırlığın giderilmesinde olduğu gibi türbelere gidilerek adaklar adanır ve kurban kesilir.

Erkek çocuk hem ailenin gücünü temsil etmesi hem de evin geçiminin sağlanmasında babaya yardımcı olması nedeniyle tercih edilirken ailede yeterince erkek çocuğun olması hâlinde yeni doğacak çocuğun kız olmasının istendiği de görülür. Ev işlerinde annesine yardımcı olacağı düşünülerek hamile kadının kız çocuk beklentisi söz konusu olmaktadır. Bununla birlikte Türkmen kadınların kız çocuk sahibi olmak için özel bir uygulamaya gitmedikleri tespit edilmiştir. Aileler erkek veya kız çocuğu heyecanla beklerken hamilelik sürecinde, bebek karnın sağ tarafında hareket ediyorsa erkek, sol tarafında hareket ediyorsa kız doğacak (KK1, KK3, KK6) şeklinde bir kabul vardır.

1.1.5. Aşerme

Hamile kadının, hamilelik süresince birçok alanda hassasiyetinin arttığı görülmektedir. Bu süreç içerisinde yediğine ve içtiğine dikkat eden hamile, bazı gıdaları özellikle arzularken bazı gıdalardan uzak durmaktadır. Kadının uzak durduğu bu yiyecekler "aş yerme" sözcüğüyle ifade edilirken bu sözcük zaman içerisinde değişikliğe uğrayarak "aşerme" biçimine dönüşmüştür. "Deyim giderek anlam değiştirmiş ve yükü kadının kimi yiyecekleri canı çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması demeye gelmiştir."¹² Kadının, canının çektiği yiyeceği yemek istemesine Türkmenlerde olduğu gibi Anadolu'nun çeşitli yerlerinde de önem verilmektedir. "Trabzon, Bayburt ve

11 Esmâ Şimşek, "Ölümsüzlük İlacı Elma" *Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 3/5 (2008), 139.

12 Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru, (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)* (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973), 178.

Gümüşhane’de yaşayan aşerme ile ilgili bir inanca göre; aşeren hamile kadına canının çektiği şey verilmezse doğacak çocukta bir arıza olacağına inanılır.”¹³ Kadının, hamileliği boyunca aile bireyleri tarafından bir dediğinin iki edilmediği ve özellikle kocası tarafından tüm isteklerinin yerine getirildiği görülmektedir.

Türkmenlerde “yerik” sözcüğüyle ifade edilen aşerme durumu, kadının canının bazı yiyecekleri çekmesi ve bunların kocası tarafından temin edilmesi şeklinde olmaktadır. Genel olarak bu süreçte hamilenin tatlı ve ekşi gıdaları arzuladığı görülmektedir. Eğer hamile kadının arzuladığı yiyecekler temin edilmezse doğumdan sonra çocuğun vücudunda o yiyeceğin şeklinde leke olacağına inanılmaktadır (KK4, KK6, KK7). Günümüz Türkmen kadınlarının aşerme ile ilgili hassasiyetlerinin eski zamanlarda olduğu gibi sürdüğü ve aile bireylerinin bu süreci tüm dikkatleriyle takip ettikleri tespit edilmiştir.

1.2. Doğum Sırası

Türkmen yaşamında geçmişte doğumu, bu işte tecrübeli olan yaşlı kimselelerin yaptırdığı ve bu tecrübeli kimselere “mâmâ” denildiği bilinmektedir. Abdülkadir İnan’a göre, Yakutlarda ilk doğuma büyük ehemmiyet verilmektedir. Doğum günü yaklaşınca kiler, ev, sandıklar hep açık bırakılır.¹⁴ Eski Türklerden bu yana devam eden doğum sırasında kapalı nesnelere ağzını açık bırakma uygulaması Türkmenlerde de görülmekte ve kapılar, pencereler, tencereler açık bırakılarak doğumun kolay şekilde olması temenni edilmektedir.

Doğum, anne ve baba adayının, çocuğun, aile ve çevresinin bundan sonraki yaşamını doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen bir hadise olması nedeniyle üzerinde hassasiyet bulunduran bir durumdur. Doğum esnasında annenin ve bebeğin sağlıklı bu zor süreci atlattığı için bir seferberlik söz konusudur. Dolayısıyla doğumun yapıldığı ev ve oda ile ilgili inanış ve uygulamalar kendini göstermektedir.

Doğum sırasında hamile kadının bulunduğu odaya uğursuzluk getirir inancıyla âdetli bir kadının girmesine izin verilmemektedir. İnanışa göre kadının cimri bir kimse olması hâlinde doğum güçleşir. Bu tür durumlarda doğumu kolaylaştırmak adına tüfekte ateş açılıp, tencere kapaklarına vurularak kötü ruhlar def edilmeye çalışılır. Bir başka inanış da çocuğun zar içinde doğması hâlinde bu durum, çocuğun edepli bir kimse olacağına yorulmaktadır. Zar içinde doğan çocuklara “perdeli çocuk” denilmektedir (KK2, KK4, KK6). Günümüzde doğumlar genellikle sağlık ocaklarında ve hastanelerde yapılmakta ve bu sebeple doğum sırası yapılan uygulamalarda ciddi değişiklikler olduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte günümüzde hastane ve sağlık ocaklarında yapılan doğumlarda, doğum sırasında güçlükleri aşmak adına aile bireyleri dualar okuyarak, adaklar adayarak anne adayını ve bebeğe sağlık dilemektedirler.

13 Yaşar Kalafat, *Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen Halk İnançları* (Ankara: Asam Yayınları, 2000), 30.

14 Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizim* (Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006), 168.

1.2.1. Göbek Bağı'nın Kesilmesi ve Plasenta ile İlgili Uygulamalar

Hamilelik boyunca rahimde oluşan dokuya plasenta denilmektedir. Halk arasında "eş" veya "son" şeklinde ifade edilen plasentaya Türkmenler "hemra" adını vermektedir. Çocuğun bir parçası olduğuna inanılan hemraya Türkmenler önem vererek üzerinde türlü uygulamalarda bulunurlar.

Doğumun ardından hemranın gelmesi güçleşirse ısıtılmış kumun üstüne kadın oturtulur, "çeğkündük" adı verilen boş ibriğin ağzından üfleme istenir. Bu sırada dualar edilerek Allah'tan yardım dilenilir. Hemranın çıkarılmasının ardından bu parça temiz bir beze sarılarak cami veya evin bahçesine gömülür. Eğer hemra caminin bahçesine gömüldüyse çocuğun ileride âlim olacağına, evin bahçesine gömüldüyse evine bağlı bir birey olacağına inanılır.

Türkmenler göbek bağı'nın kesimine de önem vermektedirler. Göbek bağı kesilirken uzunluğuna çok dikkat edilmektedir. Makas yardımıyla kesilen bu bağ, yaklaşık işaret parmağı uzunluğunda kesilerek cami veya ev bahçesine gömülmektedir (KK6, KK7, KK9). Hemra ve göbek bağı üzerinde görülen uygulamaların birbirleriyle oldukça benzerlik taşıdığı dikkat çekmektedir. Her ikisi de çocuğun bir parçası olarak kabul edilmiş ve bu nesnelere değer atfedilmiştir.

1.3. Doğum Sonrası

İnsanın dünya hayatına ilk adımı olan doğum, pek çok kültürde kutlu bir süreci ifade etmektedir. Doğum olayının hemen ardından Türk kültüründe birtakım uygulamaların gerçekleştirilmesi de yeni bireyin ve annenin âdeta kutsandığı bir varoluş biçimini desteklemektedir. Afganistan'dan Tokat'a göç eden Türkmenlerde de Türk kültür dinamiklerine bağlı olarak doğum gerçekleştikten sonra bebeğin ve annenin yıkanması işlemine geçilir. Yıkama esnasında kullanılan suyun içine bir avuç tuz atılır, burada amaç ileride bebeğin ağzının ve terinin kokmasını engellemektir. Bu noktada suyun ve tuzun sembolik varoluşu önemlidir. "Su, yaratıcı potansiyelin, doğurganlığın, ana rahminin sembolüdür. Bilinçdışının, yaratıcı potansiyeli göz önünde tutulduğunda, suyun doğrudan bilinç dışının da sembolü olduğunu çıkarılabılıriz."¹⁵ Evrensel anne olarak nitelenen su maddesel imgelemin sağaltıcı ögesi olan tuz ile buluştuğunda müthiş bir arındırma/koruma aracı hâline gelir. Çünkü "Tuz Türk halk inanışında uğur, bereket, nazar kavramlarıyla iç içe girmiş bir nesnedir."¹⁶ Tuz ve suyun birleşiminin, dünyaya yeni gelen bebeğin korunması adına sonsuz bir potansiyele sahip olduğu düşüncesi, Türkmenlerin kolektif belleklerinden süzülerek kadim bir bilgi durumuna gelmiştir.

15 Bilgin Saydam, *Deli Dumrul'un Bilinci Türk-İslam Ruhu Üzerine Bir Kültür Psikolojisi Denemesi* (İstanbul: Metis Yayınları, 2011) 159.

16 Mehmet Aça, "Türk Halk Geleneğindeki Doğum Sonrası Uygulamalara Bir Örnek: "Tuzlama", *Millî Folklor* 52, (2001), 94.

Doğum sonrası geleneklerini çeşitli biçimlerde sürdüren Türkmenler, yıkama işi bittikten sonra, “Çileli” adı verilen yeni doğum yapmış kadına, güç kazanması için tandır ekmeği ve kavrulmuş et yedirirler. Ayrıca bebek yıkandıktan sonra annesinden süt emer, buna “uğur sütü” denilmektedir (KK7, KK9, KK10). Doğumdan sonra anne ile çocuğun rahat ettirilmesi oldukça önemsenir ve ev halkı onların rahatı için seferber olur.

Afganistan’dan Tokat’a göçen Türkmenlerde doğumun ardından annenin güç kazanması için ona kavrulmuş et yedirilmesi, Tokat’ta yaşamını sürdüren yerli ahalinin de uygulamakta olduğu bir durumdur. Yaşar Kalafat, Kuzey Afganistan’da kadının kırkı çıkıncaya kadar et yemediğini belirtmektedir.¹⁷ Kuzey Afganistan’daki bu âdetin Tokat ve Yeşilyurt’ta yaşayan Türkmenler tarafından değiştirildiği ve yerli ahalinin geleneklerine uyum sağladığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla yerel unsurların kültürlerarasılık bağlamında birbirini etkilediğini söylemek mümkündür.

1.3.1. Ad Verme ile İlgili Uygulamalar

Yaratılışın en büyük gizemini içinde barındıran insanın bu dünyada kendi varoluşunun bütün güçlerini ortaya koyabilmesi için adıyla bilinir olması gerekir. Çünkü ad almak madde ve mana arasında son derece belirleyici bir değerdir. “İsim koymak ‘mitolojik / ideolojik bir eylemdir; ismiyle biliniyor olanın (ismi koyanla ilişkisi içinde) öyküsünü de biliyor olmak demektir. İnsanoğlunu, dünyayı ve yaşamı paylaştığı canlı-cansız ‘şey’lerden ayıran ve –görelî olarak- ‘şey’likten çıkaran bu özelliği, onun dünyayı ve yaşamı bir bütün içinde kavrama aletidir.”¹⁸ Kolektif belleklerinde yer alan bilgiler doğrultusunda öz kültürlerine güçlü bir şekilde bağlı olan Türkmenler için de ad almak/ad koymak son derece değerli bir eylemdir.

Türkmenlerde çocuğa adı doğduğu gün konulur, aksi hâlde adı geç verilen çocukların ileride hırsız olacağına inanılmaktadır. Doğum gerçekleşikten sonra çocuğun yüzü kibleye çevrilir, sağ kulağına ezan okunarak üç defa adı söylenir. Eski zamanlarda ad belirleme konusunda söz sahibi kimseler baba tarafından genellikle yaşlı/ tecrübeli kimseler iken günümüzde çocuğun adını genellikle anne ve babanın ortak karar alarak belirledikleri görülmektedir.

Ad koyma konusunda Türkmenlerin eski geleneklerini sürdürdüğü dikkat çekmektedir. Mennan, Allahverdi, Rahmetullah, Abdüsselam, Habibullah, Hatice, Züleyha, Hanife gibi İslam dini açısından önem taşıyan adlar çocuklara verilmektedir. Bunun yanı sıra çocuğun sağlıklı olarak yaşamasını temenni etmek için Durdu, Dursun, Allahversin, Şükürgeldi, Ögez, Kılıç gibi adlar verildiği de görülmektedir. Bir başka husus da Türkmenler arasında erkek çocuk isteyen aileler, son doğan kızlarına bundan sonraki çocukları erkek olsun diye Oğulbek, Oğulbibi, Oğulcuma gibi adlar da vermektedirler

17 Yaşar Kalafat, *Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen Halk İnançları*, 52.

18 Bilgin Saydam *Deli Dumrul’un Bilinci*, 40.

(KK1, KK2, KK5, KK9). Yeterli sayıda erkek çocuğa sahip olduğunu düşünen Türkmen aileler, kız çocuk istediklerinde ise herhangi bir özel vermeye gereksinim duymamaktadırlar.

1.3.2. Lohusa ve Çocuk ile İlgili Uygulamalar

Türkmenlerin doğum gelenekleri içerisinde yeni doğum yapmış kadın ve çocuk etrafında birtakım uygulamalar gerçekleştirilir. Bu bağlamda “Yeni doğurmuş, doğurup da henüz yataktan kalkmamış kadına ‘lohusa’, ‘loğsa’, ‘doğazkesen’, ‘emzikli’, ‘nevse’ gibi adlar verilir.”¹⁹ Türkmenlerde lohusa kadını ziyarete ilk olarak komşular ve yakın akrabalar gelir. Gelen misafirlere kuru yemiş ve yeşil çay ikram edilir. Lohusanın, doğumun ardından kırk gün boyunca evden dışarı çıkması uygun görülmemektedir. Kırk günün sonunda yapılan kırklama töreninden sonra ise rahat şekilde evden dışarı çıkabilmektedir.

Türkmenler tarafından doğumdan sonra çocuk görmeye “beşik toyu” denilmektedir. Beşik toyunda gelen misafirlere kuru yemiş ve yeşil çay ikram edilirken çocuğa nazar değmemesi için beşiğinin kenarına yılan kabuğu asılır (KK2, KK5, KK9). Lohusalık dönemi, lohusa kadının ve aile bireylerinin üzerinde hassasiyetle durduğu bir dönemdir. Bu süreçte kadının ruhen ve fiziksel olarak rahat ettirilmesine gayret edilir. Aksi hâlde sütünün kesileceğine ve bu durumun çocuğu olumsuz etkileyeceğine inanılır.

1.3.3. Doğaüstü Olumsuz Bir Güç: Alkarısı

Türk kültüründe lohusaları ve bebekleri olumsuz anlamda etkileyen kötücül yaratığa/ruha alkarısı adı verilmektedir. Psikik fenomenlerin en korkunç taraflarını simgeleyen alkarısı muhakkak suretle bertaraf edilmesi gereken bir varlık olarak telakki edilir. Üzerine yüklenen birtakım fiziksel özellikleriyle de alkarısı son derece yıkıcı bir varoluş biçimi sergilemektedir.

“Dev kadar büyük, uzun boylu, uzun parmaklı ve uzun tırnaklıdır. Çok çirkin ve iğrenç bir suratı vardır. Bedeni yağlı, uzun ve siyah saçlıdır. Saçları, aynı zamanda darmadağınaktır ve kocaman bir başa sahiptir. Dişleri at dişi gibi iri ve seyrek, ayakları ise terstir. Bunlar, lohusaların ve yeni doğan çocukların ciğerlerini yiyerek beslenirler. Daha çok kırmızı elbise giyerler; subaşında ve ağaçlık yerlerde yaşarlar.”²⁰

Lohusa kadının vücut direncinin düşük olması sebebiyle dışarıdan gelecek olumsuz etkilere karşı savunmasız olduğuna inanılır. Bu bağlamda lohusanın ve çocuğun yalnız bırakılması hâlinde onlara alkarısının musallat olacağına inanılır. Bu durum Türkmenlerin alkarısına karşı birtakım önlemlere başvurmalarına neden olmuştur.

19 Sedat Veyis Örnek, *Türk Halk Bilimi* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995), 143.

20 Esmâ Şimşek, “Türk Kültüründe ‘Alkarısı’ İnanç ve Bu İnanca Bağlı Olarak Anlatılan Efsaneler” *AKRA* 5/12, 101.

Türkmenlerde lohusanın ve çocuğun yalnız bırakılması gerektiğinde tedbiren yanlarında Kur'an-ı Kerim ve ekmek bulundurmak âdettir. Bunların yanı sıra çocuğun kundağına iğne takılır ve koruyuculuğuna inanılarak delici veya kesici aletler bulundurulur (KK1, KK4, KK5, KK8). Çünkü Türk kültüründe demirin kötücül ruhlara karşı koruyucu bir tılsım rolü üstlendiğine inanılır.

Günümüzde Türkmenler arasında alkarısı ile ilgili inanış ve uygulamaların yoğun bir şekilde devam ettiği gözlenmiş ve ailelerin bu konudaki hassasiyetleri tespit edilmiştir. Bu açıdan kötücül bir güce karşı alınan önlemin kuşaklar boyunca benzer bir düşüncenin ürünü olarak kolektif bilinçte yerini aldığını söylemek mümkündür.

1.3.4. Kırklama

Doğum ile birlikte yeni bir hayatı kutsayan Türkmenler, sembolik formlar etrafında anlam kazanan uygulamalarla da doğuma bağlı geleneklerini günümüze ulaştırmışlardır. Bu bağlamda kırk sayısı etrafında oluşan inanış ve uygulamalar önemlidir. "Kırk, erginleşmenin ve olgunlaşmanın sayısıdır. Bu yönüyle insan hayatı için yeniden doğuşun sembolik ifadesidir."²¹ Türkmenler arasında da kırk sayısının sembolik yönü doğuma bağlı gelenekler açısından son derece değerlidir.

Türkmenler, doğumun hemen ardından anne ve çocuğun içinde içinde bulunduğu vaziyeti "kırk çile" biçiminde ifade etmişlerdir. İnanışa göre anne ve çocuğu doğumdan itibaren kırk gün boyunca evden çıkamaz ve yanlarına âdetli kadın yaklaşamaz. Ayrıca anne ve çocuğun bulunduğu ortama çiğ et sokulamaz. Bütün bu inanışların aksi olması durumunda annenin ve çocuğun kırk basması adı verilen olumsuz bir durumla karşı karşıya kalacağı düşünülür. Bunun yanında çocuğun yüzlerinde sivilceler oluşacağına ve sürekli olarak ağlayacağına inanılır. Kırk basması hâlinde ise anne ve çocuğun başının üzerinde bir tavuğun tüyleri kayınvalide tarafından yolunur. Yanlarında Kur'an okunur. Kırk günlük zaman diliminin bitiminde ise kırklama uygulaması yapılır.

Anadolu'nun çeşitli yörelerinde kırklama, sulu ve susuz olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır ancak Türkmenler tarafından yalnızca su ile kırklama yapıldığı tespit edilmiştir. Kırklama uygulamasının uygulanması sırasında ailenin büyükleri ve doğumu yaptıran ebe çağırılır. Kırklama aşamasında öncelikle bir miktar su ısıtılır ve "kündük" adı verilen bir ibriğe konulur. İbriğin içine temizliği temsilen gümüş parçası atılır, kırk çimdik tuz eklenir, bolluk ve bereket getirmesi amacıyla demir para konulur. İlk olarak çocuk bu su ile yıkanmak suretiyle kırklanır ve ardından kalan su çoğaltılarak aynı uygulama anne üzerinde de gerçekleştirilir (KK1, KK4, KK5, KK6, KK8). Kırklama sonucunda anne ve çocuğun koruma altına alındığına inanılır. Nihayetinde anne ve çocuk için evin dışına çıkma imkânı doğar buna ise çileden çıkma denilir. Böylece yeni

21 Serdar D. Özdemir, *Türk Halk Anlatılarında Devler* (Çanakkale: Paradigma Akademi, 2022), 426.

hayatın bütün varoluş biçimleri, psikik fenomenlerin de harekete geçmesi suretiyle ahenkli bir dünyaya ulaşır.

Sonuç

Göçler aracılığıyla yer değiştiren ve farklı coğrafyalarda benzer/farklı kültürlerle kaynaşan gelenekler, milletlerin hafızasını oluşturmaktadır. Savaşın getirmiş olduğu yıkım sebebiyle yerlerinden ayrılan Afganistan Türkmenlerinin, kendi istekleriyle vatan kabul ettikleri Anadolu coğrafyasına son derece güçlü bir şekilde bağlandıkları açıktır. Göçün ardından geçen zaman nispeten kısa olmasına rağmen gerçekleşen bu bağlilikta, Türkmenlerin ve Anadolu Türklerinin ortak bir kültürel mirası paylaşmalarının rolü büyüktür. Bu bağlamda Türkmenler bu yeni yurtlarında doğuma bağlı geleneklerini yaşatmış ve kuşaktan kuşağa ulaştırmışlardır.

Her ne kadar doğum etrafında şekillenen inanış ve uygulamalar Türkmen aileler tarafından sürdürülmeye çalışılsa da günümüzde doğumun pek çok aşamasında modern tıbbın imkânlarından da yararlanılmaktadır. Oldukça doğal bir süreç olan bu duruma bağlı olarak da bazı geleneklerin kısmi oranda değiştiğini ve unutulduğunu söylemek mümkündür. Buna rağmen kolektif bellekte yaşayan kadim bilginin, çağları aşan bir bilgelikle geleceğe taşındığı aşikârdır.

Kaynakça

1. Sözlü Kaynaklar (Adı, Soyadı, Mesleği, Yaşadığı Yer)

- KK1:** Hanife Mahdum, ebe, Yeşilyurt.
KK2: Sabire Sadakat, ev hanımı, Yeşilyurt.
KK3: Sehra Kahraman, ev hanımı, Yeşilyurt
KK4: Hatice Türkmen, ev hanımı, Yeşilyurt.
KK5: Selvi Ulutepe, ev hanımı, Yeşilyurt.
KK6: Baas Muhammed Kalkan, imam, Tokat.
KK7: Nuriye Selçuk, ev hanımı, Tokat.
KK8: Zübeyde Kahraman, ev hanımı, Yeşilyurt.
KK9: Ali Ertürk, manifaturacı, Tokat.
KK10: Zarife Selçuk, ev hanımı, Yeşilyurt.
KK11: Zülfiye Kahraman, ev hanımı, Yeşilyurt.
KK12: Bibi Zeynep Halaç, esnaf, Yeşilyurt.

2. Kitaplar

- Balcı, Fatih. *Kuzey Kıbrıs Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri ve Buna Bağlı İnanışlar*. İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2019.
Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Folkloru, (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973.

- Clifford, J. Jansen. *Readings in the Sociology of Migration*. International Library of Science Technology Engineer and Liberal Studies, Kanada: Pergamon Press Ltd, 1970.
- Ergin, Muharrem. *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2019.
- Eroğlu, Ahmet- Durmuş, Hikmet Arık. *Halk İnanışları El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınevi, 2017.
- Güven, Filiz. *Kars Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum, Evlenme, Ölüm*. İstanbul: Kriter Yayınları, 2021.
- İnan, Abdülkadir. *Tarihte ve Bugün Şamanizim*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006.
- Kalafat, Yaşar. *Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen Halk İnançları*. Ankara: Asam Yayınları, 2000.
- Kılıç, Recep vd. *Musaköy'den Yeşilyurt'a*, Ankara: Yeşilyurt Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği, 1996.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi C1*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010.
- Örnek, Sedat Veyis. *Türk Halk Bilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995.
- Özdemir, Serdar. D. *Türk Halk Anlatılarında Devler*, Çanakkale: Paradigma Akademi, 2022.
- Saydam, M. Bilgin. *Delî Dumrul'un Bilinci Türk-İslam Ruhü Üzerine Bir Kültür Psikolojisi Denemesi*. Metis Yayınları: İstanbul, 2011.

3. Makaleler

- Aça, Mehmet, "Türk Halk Geleneğindeki Doğum Sonrası Uygulamalara Bir Örnek: "Tuzlama", *Millî Folklor* 52, 93-100.
- Artun, Erman. (1998). "Tekirdağ Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum-Evlenme-Ölüm". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 9-10, 85-107.
- Şimşek, Esmâ. "Ölümsüzlük İlacı Elma". *Turkish Studies/ Türkojoloji Araştırmaları Dergisi* 3/5, 193-204, 2008.
- Şimşek Esmâ, "Türk Kültüründe 'Alkarısı' İnanç ve Bu İnanca Bağlı Olarak Anlatılan Efsaneler". *AKRA Uluslararası Kültür Sanat Edebiyat ve Eğitim Bilimleri Dergisi* 5/12, 99-115.

4. Bildiriler/Tebliğ

- Acıpayamlı, Orhan. "Türk Kültüründe Ad Koyma Folklorunun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi". *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, IV Cilt (Gelenek-Görenek-İnançlar)*. 1-14. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay. 1992.